మార్చ్ 23 భగత్‌సింగ్ సంస్మరణ :

గత ఆగత చరిత్రగతి నిర్మాణం

మనిషి తన భవిష్యత్తునేకాదు, గతాన్నిగూడ నిర్మించుకుంటాడు. మనం ఒక దృక్పథంతో, ఒక అవగాహనతో. మనగతానికి రూపం ఇచ్చుకునేదాకా అది చరిత్ర కాదు. చరిత్రకు ముడిసరుకుమాత్రమే అవుతుంది.

భవిష్యత్తును నిర్మించేక్రమంలో ఒక్కొక్కసమయంలో ఒక్కొక్కవర్గానికి ఎక్కువప్రాముఖ్యతఉంటుంది. కాని గతాన్ని ఆవిష్కరించే 'బాధ్యత' మాత్రం ఇంతవరకు ఎప్పుడూ మేధావులమీదే ఉంటూవచ్చింది. శ్రామికజనం తమమాటలలో పాటలలో గతాన్ని పలికిస్తూవుంటారు, కాని అవి జ్ఞాపకాలేతప్ప క్రమబద్ధమయిన ఆవిష్కరణకాదు. ఒక్కొకసారి జ్ఞాపకాలుగూడకాదు, కేవలం చరిత్ర వదిలివెళ్ళిన ప్రతిక్షేపాలు మాత్రమే.

అందుకే మేధావులఅభిమానాన్నీ విశ్వాసాన్నీపొందడం పాలకవర్గాలకు అవసరం. అవి ఉన్నంతకాలం వాళ్లు పాలకవర్గాలకళ్లతో చరిత్రనుచూస్తారు. ఆ అభిమానాన్నీ విశ్వాసాన్నీకోల్పోతే ఆ తరువాత కేవలం మేధావులలోని అవకాశవాదులు మాత్రమే పాలకవర్గంకళ్లతో చరిత్రనుచూస్తారు. తక్కినవాళ్లు ఇతర దృక్కోణాల కోసం వెతకడం ప్రారంభిస్తారు.

భారతజాతీయ ఉద్యమచరిత్రరచన ఇప్పటివరకు మేధావులకు బూర్జువావర్గంమీద (నిర్దిష్టంగా చెప్పాలంటే కాంగ్రెస్‌పార్టీమీద) గల విశ్వాసంమీద ఆధారపడుతూ వస్తోంది. కాంగ్రెస్‌పార్టీ నాయకత్వంలో బూర్జువావర్గం దేశాన్ని బలమయిన ఆధునిక పారిశ్రామికదేశంగా మలచగలదని మేధావులలోవున్న విశ్వాసం వెనక్కిప్రసరించి, జాతీయోద్యమ చరిత్రలోగూడ కాంగ్రెస్‌పుట్టుకా పురోగమనంతప్ప తక్కినవన్నీ అప్రధానమయిన విషయాలుగాకనిపించాయి. ఏపోరాటం ఎంత విస్తృతమయినది, ఏ పోరాటంలోని జాతీయత ఎంత, ఏ పోరాటాన్ని నడిపించెవరు, గొంతునొక్కించెవరు, ప్రజలలో సంఘటన, కదలిక, ఎంతమేరకు కాంగ్రెస్‌జెండాకింద వచ్చాయి, ఎంతమేరకు ఆ జెండాకు అతీతంగానో వ్యతిరేకంగానోవచ్చాయి—ఈ ప్రశ్నలన్నీ చులకనగా తిరస్కరించబడ్డాయి. ఇవ్వాళ్టివిశ్వాసం నిన్నటిప్రమాణాల్ని నిర్ణయించింది. నిన్నటిచరిత్రకున్న స్వాభావికమయిన ప్రమాణాలు లెక్కలోకిరాలేదు.

ఈ నిర్దిష్టమయిన నేపథ్యంలోపుట్టింది భారతజాతీయోద్యమచరిత్రకు సంబంధించిన బూర్జువాదృక్పథం.

ఈ చరిత్రను మూడుమాటల్లో చెప్పాలంటే, జాతియావత్తు అచేతనంగా కాంగ్రెసుకోసం నిరీక్షించింది, కాంగ్రెస్ గాంధీకోసం నిరీక్షించింది, గాంధీ వచ్చాక అంతాసవ్వాఫుగా స్వాతంత్ర్యంవైపు నడిచింది. 1919 నుండి మెల్లమెల్లగా ఖిలాఫత్ ఉద్యమం, సహాయనిరాకరణ, సైమన్ కమిషన్, రౌండ్ టేబుల్ సమావేశం, ప్రొవిన్షియల్ ఎన్నికలు, క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం, 1947లో స్వాతంత్ర్యం-అన్నీ ఒకదాన్ని వెంబడించి ఒకటివచ్చాయి.

ఈ చరిత్రను గురించి రెండురకాల అభ్యంతరాలు చెప్పొచ్చు. మొదటిది, అసలు ఏదేశచరిత్ర ఏకాలంలోనూ ఇంతసవ్వాఫుగా సరళంగా వుండదు. చరిత్ర ఒక మలుపుతీసుకున్నతరువాత ఆ మలుపు చాలాసహజంగాను, అనివార్యంగాను కనిపిస్తుందిగాని ఆ సహజత్వం భ్రమమాత్రమే. మలుపుతీసుకోకముందున్న అన్వేషణ ఆవేదన, సంక్షోభం, సందిగ్ధం. ఇవన్నీగూడ చరిత్రలోభాగమే. చరిత్రతీసుకునే ఏమలుపయినా అప్పటిపరిస్థితులలో అనివార్యంకాదా అంటే అనివార్యమే. కాని అందుకుముందున్న అన్వేషణ, ఆ అన్వేషణకు సాధనమయిన ఆచరణ, ఆ పరిస్థితులను నిర్ణయించేశక్తులలో భాగమే కాబట్టి, ఆ అనివార్యతను యాంత్రికంగా అర్థం చేసుకోగూడదు. చరిత్రను సంక్షిప్తీకరించి సాపుచేస్తే అదిత్వరలోనే పురాణంస్థాయికి దిగజారే ప్రమాదంవుంది. దేశంసంగతీ జాతిసంగతీ పక్కనపెట్టి కాంగ్రెస్ సభ్యులనే తీసుకున్నా, 1919లోగాని ఆ తరువాత చాలాకాలానికిగాని వాళ్లందరూ గాంధి నాయకత్వాన్ని నిర్ద్వంద్వంగా ఆమోదించలేదు. గాంధీమార్గం స్వాతంత్ర్యాన్ని సంపాదించిపెడుతుందన్న నమ్మకం కాంగ్రెస్‌కుసహితం ఒకపటాన ఏర్పడలేదు. మనకు స్కూల్లోచెప్పే చరిత్రలోమాత్రం దేశంయావత్తూ గాంధీకోసమే కాచుకు కూర్చున్నట్టూ, ఆయనగారు ఆ యుగఆహ్వానాన్ని అందుకొని దక్షిణఆఫ్రికానుండి భారతదేశానికి తరలివచ్చినట్టూ, ముందు ఒకపథకంప్రకారం దేశపరిస్థితులను పరిశీలించి ఆ తరువాత రంగంలోకి దిగి నాయకత్వం స్వీకరించినట్టూ, ఆ పిదప ఏ అభ్యంతరాలూ ఒడుదుడుకులూ లేకుండ ఆయన నాయకత్వంకింద జాతీయోద్యమం నడిచినట్టూ చెప్తారు. ఈ పురాణానికి పరాకాష్ఠ అటెన్‌బరో తీసిన 'గాంధీ' చిత్రం.

రెండవ అభ్యంతరం ఏమిటంటే ఈ చరిత్ర ప్రకారం జాతీయోద్యమంలో కాంగ్రెస్‌తప్ప వేరేసంస్థగాని ఉద్యమంగాని లేవు. ఎవరోకొందరు 'టెర్రరిస్టులు' అని పిలవబడేవాళ్లు ఉన్నమాట వాస్తవమే. వాళ్లను గాంధీ ఆనాడు వ్యతిరేకించినా, ఈనాడు విజేతకు ఉచితమయిన ఔదార్యంతో వాళ్ళను ఈ చరిత్ర దేశభక్తులుగా కాని

యాదే మాట వాస్తవమే. కాని వాళ్ల మనకళ్ళకుఎట్లా కనిపిస్తారంటే, విష్ణువు అవతారం ఎత్తి రక్షించేముందు రాక్షసులతో యుద్ధంచేయడానికి ప్రయత్నించి చావు దెబ్బలుతినే నిష్ప్రయోజకులయిన పౌరాణిక మునులలాగ. మంచివాళ్ళేపాపం, కాని దారితెన్నూతెలీక కాలంప్రాణం వృధాచేసుకున్నారు. ఈ టెర్రరిస్టులయినా మధ్యతరగతి మనుషులుకాబట్టి వాళ్ళకు ఈపాటి ఆదరణఅయినా లభిస్తుంది. కాని కిసాన్ సంఘాలకూ కార్మికసంఘాలకూ జాతీయోద్యమంలో వున్నపాత్ర ప్రస్తావనకు గూడ రాదు.

కాని నిజానికి భారత జాతీయోద్యమం ఒకేఒక ప్రవాహంకాదు. అందులో ఎన్నో పాయలున్నాయి. పోనీ ఆ పాయలన్నింటినీ ఒకప్రవాహంలోకి తెచ్చినఘనతన కాంగ్రెస్‌కు దక్కుతుందా అంటే అదీలేదు. ప్రవహింపజేయడం అటుంచి ఆనకట్టలు కట్టడంలో గాంధీ నిపుణుడు. అసలు ఆ పాయలన్నీ ఒకేప్రవాహం ఎన్నడూ కాలేదు. వివిధ ప్రాంతాలలో స్థానికంగా వివిధవర్గాల ప్రజలు ఎన్నోతిరుగుబాట్లు చేసారు. చాలాసార్లు కాంగ్రెస్‌తో ప్రమేయంలేకుండ చేసారు. ఒక్కొక్కసారి కాంగ్రెస్‌ను కాదనిచేసారు. ఒక్కొకసారి కాంగ్రెస్‌జెండాకిందే కాంగ్రెస్ అహింసా సత్యాగ్రహ సిద్ధాంతాలను పక్కనపెట్టి తమఇష్టంవచ్చినట్టు పోరాటం చేసారు 1930 ఏప్రిల్ నెలలో చిటగాంగ్ ఆయుధాగారంమీద సాయుధంగా దాడి చేసిన టెర్రరిస్టులు, గాంధేయమార్గానికి పూర్తిగా వ్యతిరేకమయిన పనిచేస్తూ 'గాంధీ రాజ్యం వచ్చింది' అన్న నినాదం ఇచ్చారట.

ఈ పోరాటాలలో కొన్నింటిని వ్యతిరేకించే ప్రయత్నం, కొన్నింటిని తన చెప్పుచేతల్లోకి తీసుకొని భూమిపోరాటం, కూలిపోరాటం మాన్పించి రాట్నంతిప్పించే ప్రయత్నం, కాంగ్రెస్‌చేసింది. ఈ ప్రయత్నాలు ఎప్పుడోగాని ఫలించలేదు. మరి కాంగ్రెస్‌పార్టీ ఘనత ఏమిటంటే : వికేంద్రీకృతమయి ముక్కలు ముక్కలుగా చీలిపోయిన భూస్వామ్యసమాజంలో ఒక్క బూర్జువావర్గం మాత్రమే దేశవ్యాపితంగా సంఘటితం కాగలిగింది. జాతివ్యాపితంగా సంఘటితమైన కారణంగా జాతికి నాయకత్వం వహించగలదనే భ్రమకలిగించింది. చాలామందిని ఆకట్టుకోగలిగింది. అక్కడక్కడ బలమయిన స్థానిక ప్రజాపోరాటాలను నడిపిన చాలామంది తమ పోరాటాలను దేశవ్యాపితం ఎలాచేయాలో తెలీక వాటిని కాంగ్రెస్‌చేతులలో పెట్టారు. అంతమాత్రంచేత కాంగ్రెస్‌చరిత్రే జాతీయ ఉద్యమచరిత్ర అంటే పూర్తిగాతప్పవుతుంది. కాంగ్రెస్ చరిత్రలో ఇమడనివి, ఒక ప్రత్యామ్నాయ ప్రవాహంగానడిచి

జాతివ్యాప్తంగా ప్రజాసంఘటనను సాధించలేకపోవడంవల్ల వట్టిపోయినవి, ఎన్నో ఉద్యమాలున్నాయి. వాటిలో 'టెర్రరిస్ట్' ఉద్యమం ఒకటి. ('టెర్రరిస్ట్ అన్నది నిందా వాచకమే. కాని యశ్‌పాల్‌ద్వారా భుజంగరావుగారుచేసిన 'దౌర్జన్యవాదం' అనే అనువాదం అంతకంటె మెరుగ్గాలేదు. కాబట్టి ఇంగ్లీష్‌మాటనే ప్రయోగిస్తాను.) 1890నుండీ 1935 వరకు సాగిన టెర్రరిస్ట్ ఉద్యమంలో రెండుతరాలున్నాయి. 'సింహావలోకనం' రెండవతరం ఆత్మకథ.

టెర్రరిస్టులలో మొదటితరానికీ రెండవతరానికీ చెప్పుకోదగ్గ తేడాలున్నాయి. మొదటితరం టెర్రరిస్టులు హిందూమత అభిమానులు. పరమతద్వేషులుగూడ. గత కాలంలో ఒక ఉన్నతమయిన హైందవసంస్కృతిని ఊహించుకొని ఆ సంస్కృతిని ముస్లింలూ ఇంగ్లీష్‌వాళ్లూ నాశనంచేసారని భావించిదాన్ని పునరుద్ధరించడానికి వాళ్ల ప్రయత్నించారు. వాళ్ల 'వందేమాతరం' నినాదంలో ఈనాడేకాదు ఆనాడుకూడ జాతీయతఎంతవుందో హైందవ దురభిమానం అంతవుంది. రెండవతరం టెర్రరిస్టులకు మతంపట్టింపులేదు. వాళ్ళలో ప్రముఖులు (భగత్‌సింగ్, యశ్‌పాల్, భగవతీ చరణ్, చంద్రశేఖర్ ఆజాద్, తదితరులు) నాస్తికులు. మార్క్సిస్టు భౌతికవాదం పట్ల మొగ్గుచూపారు. అంతేకాదు. మొదటితరం ఎక్కువగా సంపన్నవర్గాలనుండీ వచ్చింది. తూర్పుబెంగాల్‌కుచెందిన 'అనుశీలన్', 'యుగాంతర్' (జు) బృందాలు అప్పటి టెర్రరిస్టుగ్రూపులలోకి పేరుకెక్కినవి. తూర్పుబెంగాల్‌లో రైతులు అత్యధికంగా ముస్లింలు, జమీందార్లు హిందువులు. 1890 నాటికి జమీందార్లలో చాలా మంది చితికిపోయి తమ హోదాను, దర్జాను, నిలుపుకోలేకపోయారు. ఈ జమీందారీ భూస్వామ్య కుటుంబాలనుండి వచ్చినవారే మొట్టమొదటి బెంగాల్ టెర్రరిస్టులలో అత్యధికభాగం. రెండవతరం శ్రామికవర్గంనుండి వచ్చిందని చెప్పలేంగాని, చాలా వరకు దిగువమధ్యతరగతి వ్యక్తులను ఆకర్షించగలిగింది. మొదటితరానికి వ్యక్తిగత హింసావాదమేతప్ప ప్రజాఉద్యమాలతో సంబంధంలేదు. వాళ్లలో కొందరిలో ప్రజావ్యతిరేక భావాలుగూడ వుండేవి. జాతీయఉద్యమంలో భాగంగా రైతులకు కౌలు నిరాకరణ కార్యక్రమాన్ని ఇవ్వడాన్ని అరవిందఘోష్ స్పష్టంగానిరాకరించాడు. ఎందుకంటే అది జమీందార్ల అవసరాలకు వ్యతిరేకం కాబట్టి అన్నకారణంచూపాడు. రెండవతరం టెర్రరిస్టులు తమపద్ధతుల కారణంగా ప్రజాఉద్యమాలతో సంబంధాన్ని నిలుపుకోలేకపోయారుగాని, మొదట్లో ప్రజాఉద్యమాలతో సంబంధంఉన్నవారే. దృక్పథంలోమాత్రం వాళ్ళది చివరిదాకా ఖచ్చితమయిన శ్రామికవర్గ దృక్పథం.

రైతుకూలీరాజ్యాన్ని తమ ఆదర్శంగా చాటుకున్నారు. వాళ్ల నిరసనతెలపడానికి ఎంచుకున్న అంశాలుగూడ వాళ్ళ ప్రజాస్వామిక దృక్పథాన్ని చాటుతాయి. 1929లో వాళ్లు బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వం చట్టరూపం ఇవ్వబోతున్న రెండుబిల్లులపట్ల నిరసన తెలుపుతూ ఢిల్లీఅసెంబ్లీలో బాంబులువేస్తారు. ఆ బిల్లులలో ఒకటి నాసావంటి Public Safety Bill, రెండవది కార్మికుల సమ్మెహక్కును నిర్బంధించే Trades Disputes Bill.

ఈ తేడాలన్నిటికీగూడ భగత్‌సింగ్ చక్కటినిదర్శనం. భగత్‌సింగ్ జాట్ సిక్కుకులస్తుడు. జాట్ అన్నపదం తెలుగులో 'కాపు' లాంటిది. అదిఒక కులాన్నీ సూచిస్తుంది, రైతుఅన్న అర్థమూఇస్తుంది. భగత్‌సింగ్‌ది పశ్చిమ పంజాబులోని హోషియార్‌పూర్ జిల్లానుండి లయాల్‌పూర్ జిల్లాకు వలసవచ్చిన రైతుకుటుంబం ఆరోజులలో (అంటే 1920 ప్రాంతంలో) పశ్చిమ, మధ్య, పంజాబ్‌లలోని జలంధర్, హోషియార్‌పూర్, లయాల్‌పూర్, అమృతసర్ జిల్లాలలో ఒక బలమైన సిక్కురైతాంగఉద్యమం నడిచింది. రూపంలో ఇది మతసంబంధమయిన ఉద్యమం, ఎందుకంటే సిక్కుల గురుద్వారాలను అవినీతిపరులయిన మహంత్‌ల చేతులనుండి రక్షించి ప్రజాస్వామ్య పద్ధతిలో నడపాలన్నది ఈ ఉద్యమంయొక్క ప్రధానమయిన మయిన డిమాండు. అయితే ఆ మహంత్‌లు మతంపేరుచెప్పి బాగాబలిసిన భూస్వాములు కావడంతో ఈ 'గురుద్వారా' లేక 'అకాలీ' ఉద్యమానికి రైతాంగ పోరాట స్వభావం బలంగావుండింది. 1921 నాటికి ఈ ఉద్యమం తీవ్రరూపం తీసుకొని శిస్తునిరాకరణ, వడ్డీవ్యాపారస్తులపై దాడులు, మొదలయిన పోరాటరూపాలను అవలంబించింది. టెర్రరిస్టు పద్ధతులనుగూడ అనుసరించింది. ఈ ఉద్యమంలో భగత్‌సింగ్ తండ్రి కిషన్‌సింగ్ చురుగ్గాపాల్గొన్నట్టు యశపాల్ చెప్తాడు. సరిగ్గా అదే సమయంలో రౌలట్‌బిల్లుకు వ్యతిరేకమయిన ఉద్యమం, గాంధీగారి ప్రథమ సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమం రావడంతో ఆ 'కాంగ్రెస్' ఉద్యమాలు పంజాబులో అత్యంత బలమయిన ప్రజాఉద్యమాల రూపంతీసుకున్నాయి. కాంగ్రెస్ కళ్ళకు ఇదంతా గాంధీగారి మహిమగాఅనిపించినా ఆశ్చర్యంలేదు, కాని వెనకవున్న సిక్కురైతాంగ ఉద్యమాన్నీ, అంతకుపూర్వంనుండివున్న గదర్‌పార్టీ ప్రభావాన్నీ, లెక్కలోకి తీసుకోకపోతే అప్పటిపంజాబ్‌లోని జాతీయ ఉద్యమం తీవ్రత అర్థంకాదు. భగత్‌సింగ్ తన తొమ్మిదవతరగతి చదువుమానుకొని సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో పాల్గొన్నాడు. 1922లో చౌరీచౌరాదాటి ఫలితంగా గాంధీ సహాయనిరాకరణ ఉద్యమాన్ని విరమించుకున్నాడు, కాని పంజాబులో సిక్కురైతాంగ ఉద్యమంమాత్రం ముందుకుసాగింది.

అప్పుడు భగత్‌సింగ్ 'అకాలీ' అయ్యాడు. జుట్టుపెంచుకొని ఖడ్గంధరించి గురుద్వారాఉద్యమంలో పాల్గొన్నాడు. అయితే ఆ ఉద్యమం ముగిసిన తరువాత మళ్లీ ఎన్నడూ మతసంబంధమయిన ఆసక్తి చూపలేదు.

యశపాల్ గూడ మధ్యతరగతి రాజకీయకుటుంబానికిచెందిన వ్యక్తి ఆరోజులలో పంజాబీ అగ్రవర్గహిందువులమీద ఆర్యసమాజం ప్రభావం చాలావుండేది. ఆర్యసమాజం తాత్వికదృక్పథం ఎలాగున్నా, దానికి బ్రిటిష్‌వ్యతిరేక జాతీయస్వభావం ఉండేది. యశపాల్ తల్లి ఆర్యసమాజంలోను కాంగ్రెస్‌లోను కొంతకాలంపనిచేసింది యశపాల్ గూడ ఆర్యసమాజంవారి 'గురుకులం'లో మిడిల్‌స్కూల్‌దాకా చదువుకున్నాడు. అయితే భగత్‌సింగ్‌మీద అకాలీప్రభావం ఎంతదూరం నిలిచిందో యశపాల్‌మీద ఆర్యసమాజం ప్రభావం అంతే.

ఇద్దరుగూడ 1919-22 మధ్యకాలంలో ఖిలాఫత్ ఉద్యమంలోనూ సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలోనూ పాల్గొన్నారు. యశపాల్ ఉపన్యాసకుడయ్యాడు. వీళ్లిద్దరిలాగే ఎంతోమంది ఇల్లూవాకిలీవదిలి ఉద్యమంలోకిదిగారు. 1922లో గాంధీ చౌరీచౌరా సంఘటనకుబెదిరి ఉద్యమాన్ని విరమించడంతో అందరుగూడ సందిగ్ధంలోపడ్డారు. "ఉత్సాహంగా ముందుకు ఉరుకుతున్నప్రజలలో నిరాశానిస్పృహలు వ్యాపించాయి. ఎందరోకార్యకర్తలు ఆంగ్లప్రభుత్వంతో తుదిపోరాటాన్ని సాగించడానికి ఇల్లూవాకిలీ వదిలి ఉద్యమంలోకి దూకారు. ఘోరనిరాశతోవాళ్లు దిక్కుతోచనిస్థితిలోపడ్డారు. ఇంక కాంగ్రెస్‌అంటే ఖద్దరునూ అహింసనూ ప్రచారంచేయడమేకాబోలు అన్నభావన కార్యకర్తలలో వ్యాపించింది. కార్యకర్తలను గ్రామాలకువెళ్లి కాంగ్రెస్ ఆదర్శాలను ప్రచారంచేయమన్నారు. ఖద్దరుప్రచారం చేయమన్నారు. కాంగ్రెస్‌మీద, గాంధీమీద, పూర్తివిశ్వాసాన్నిఉంచి ఖద్దరు ధరించితే, స్వరాజ్యం దానంతటదే వస్తుందన్నారు. ప్రజలు నిఖార్సయిన హిందూ ముస్లిం సిక్కుమతస్తులు కావాలన్నారు "ఇవన్నీజరిగిననాడు స్వరాజ్యం వచ్చినట్టేనన్నారు."

గాంధీ ఈ ఎత్తుగడల్ని అవలంబించడం ఇది మొదటిసారేగాని కడసారికాదు. ఉద్యమానికి పిలుపివ్వడం, కొంతకాలం ఉద్యమాన్నిపెరగనివ్వడం, ఆ బెదిరింపుతో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం నుండి రాయితీలు సంపాదించడం, హఠాత్తుగా ఉద్యమాన్ని విరమించి కార్యకర్తలను రాజకీయాలు వదిలిపెట్టి అహింస, ఖద్దరు, మతసామరస్యం, దీనజనోద్ధరణ, మొదలయినవి ప్రచారంచేయమని గ్రామాలకు పంపడం-ఇదీ గాంధీ అవలంబించిన వ్యూహం. ఈ వ్యూహాన్ని కార్యకర్తలు ఎంతవరకు ఆమోదించారు?

"కార్యకర్తలకు కాంగ్రెస్ నాయకులు చెప్పిన పై విషయాలలో నమ్మకమూలేదు, ఆసక్తీ లేదు. కార్యకర్తలు విరామానిస్పృహల్లో తమలోతాము అనేకవిధాలతర్కించుసేవారు. ఇల్లూవాకిలీవదిలి తాము ఇలావచ్చింది మతప్రచారంచేయడానికా, పరప్రభుత్వంతో పోరాడి దేశాన్నిస్వాతంత్ర్యపరచడానికా?" ఎంతోమంది కార్యకర్తలు ఉద్యమాన్నివదిలి, వ్యవసాయమైనాచేసుకోవచ్చునని తమ గ్రామాలకు మరలిపోయారని యశపాల్ అంటాడు.

పోరాటంనిలిపేసిన తరువాత ఏసంస్థఅయినా త్వరలో దిగజారిపోతుంది. నాయకత్వం పిలుపునందుకొని కొంతమంది కార్యకర్తలతోకలిపి యశపాల్ గ్రామాలు తిరుగుతూ కాంగ్రెస్ ఆదర్శాలను ప్రచారంచేస్తూ ఉపన్యాసాలు ఇస్తాడు కొంతకాలం అయితే ప్రచారం చేయడానికి ఉద్యమంలేనికారణంగా వాళ్ళ ఉపన్యాసాలు త్వరలో రాజకీయాలను కోల్పోతాయి. ఒకడు వెకిలిజోకులువేయడం మొదలుపెడతాడు. మరొకడు మతసామరస్యాన్ని ప్రచారంచేస్తూ హిందువులకోసం 'హరహరమహదేవా' అని, ముస్లింలకోసం 'అల్లాహోఅక్బర్' అని, సిక్కులకోసం 'సత్‌శ్రీఅకాల్' అని, వేరువేరుగా నినాదాలిస్తాడు. యశపాల్ మాత్రం చాలా ఓపిగ్గా భారతదేశాన్ని బ్రిటిష్‌వాళ్లు ఏవిధందోపిడీ చేస్తున్నదీ గణాంకాల సహాయంతో వివరంగాచెప్తాడు. కాని పోరాటంలేని జనం ఆసక్తిచూపరు. చివరికి విసుగొచ్చి యశపాల్ ఉద్యమాన్ని వదులుకొని మళ్లీ చదువుకోవడానికి లాహోర్‌వెళ్తాడు. అక్కడ నేషనల్ కాలేజీలో భగత్‌సింగ్, యశపాల్, సుఖదేవ్, సహాధ్యాయులవుతారు. భగవతీచరణ్ వీళ్ళకు రెండేళ్లు సీనియర్. కాలేజీస్థాపకుడు కాంగ్రెస్ నాయకుడు లాలాలాజపత్‌రాయి వీళ్ళ అధ్యాపకులలో ఒకడు జయచంద్రవిద్యాలంకార్ అనేపాతతరం టెర్రరిస్టు. అప్పటికి పంజాబులో హిందుస్తాన్ రిపబ్లికన్ ఆర్మీ అనే టెర్రరిస్టుసంస్థవుంది. దాన్ని జయచంద్రవిద్యాలంకార్ తన స్వంతదుకాణంలాగ నడుపుతుంటాడు.

యశపాల్ సాహిత్యకారుడిగా కొంతపేరు సంపాదించుకుంటాడు. ఆ లోపల భగత్‌సింగ్, భగవతీచరణ్, కలిసి 'నౌజవాన్‌భారత్‌సభ' అనే ప్రజాసంఘాన్ని స్థాపిస్తారు. అందులో యశపాల్, ఎహసాన్‌ఇలాహి, సుఖదేవ్ తదితరులు చేరతారు. అది హిందుస్తాన్ రిపబ్లికన్ ఆర్మీకి ప్రజాసంఘంగా ఉద్దేశించబడింది. ఇటువంటి ప్రజాసంఘాలు పెట్టుకోవడమే టెర్రరిస్టులకు కొత్తపోకడ. ఈ అభివృద్ధిని గుర్తించాల్సిందే, కాని అంతమాత్రంచేత వాళ్లకు పార్టీకీప్రజాసంఘానికీ గల సంబంధాన్ని గురించి స్పష్టమయిన సైద్ధాంతిక అవగాహన ఉందనుకోవడానికి వీలులేదు. నిజానికి

శాపుస్తకాన్నిబట్టిపోతే వాళ్లకసలు సిద్ధాంతసంబంధమయిన కుతూహలం సహితం అంతగా ఉన్నట్టు అనిపించదు.

నౌజవాన్ భారత్‌సభ మొదటినుండీగూడా తనప్రత్యేకతను స్పష్టంచేసుకుంది. దాని ముఖ్యకార్యక్రమం ఏమిటంటే కాంగ్రెస్‌యొక్క దళారీరాజకీయాలను విమర్శించడం, ప్రజలభావాలను 'తీవ్రవాదరాజకీయాలకు' అనుగుణంగా మార్చడం సాయుధపోరాటంపట్ల ప్రజలకు సానుభూతికల్గించడం. అంతేకాకుండ మతసంబంధమయిన భావాలను విమర్శించడంగూడ ఒక ముఖ్యకార్యక్రమంగా వాళ్లుపెట్టుకున్నారు. పైనచెప్పినట్టు కాంగ్రెస్ బోర్డు 'మతసామరస్యానికి' అర్థంఏమిటంటే ఏమతం వారిదగ్గర ఆ మతం వినాదాలివ్వడం. నౌజవాన్‌భారత్‌సభలో అందుకు సరిగ్గావిరుద్ధంగా జరిగేది. మతాన్ని విమర్శించడానికి పెట్టేమీటింగులలో ఏ మతంవారు ఆ మతాన్నే విమర్శించాలన్న నియమం పాటించేవారు.

ఆనాటికి టెరరిస్టుసంస్థలన్నీ చాలాబలహీనస్థితిలోవున్నాయి. పాత విప్లవ నాయకులంతా జెయిలులోనో లేక క్రియాశూన్యమయినస్థితిలోనోవున్నారు. టెరరిజంకు సామాన్యగుణమయిన పరస్పరనిందలూ ఆరోపణలూ వాతావరణాన్ని కలుషితంచేసాయి జయచంద్ర విద్యాలంకార్ తన క్రియశూన్యతను కప్పిపుచ్చడానికి భగవతీచరణ్‌మీద 'సిఐడి ఏజెంట్' అన్న ఆరోపణ ప్రచారంచేసాడు.

ఇటువంటి వాతావరణంలో భగత్‌సింగ్ పూనుకొని విప్లవసంఘాన్ని మళ్లీ పునరుద్ధరిస్తాడు. ఢిల్లీ, ఆగ్రా, కాన్పూర్, పాట్నా, కలకత్తానగరాలు తిరిగి విప్లవ మార్గం అంటే ఇష్టంఉన్నవాళ్లందరినీ కలుస్తాడు. 1928 సెప్టెంబర్ 8,9 తేదీలలో ఢిల్లీలో ఒక సమావేశంజరిపి హిందుస్తాన్ సామ్యవాద ప్రజాతంత్రసేన (Hindustan Socialist Republican Army) ఏర్పరచుకుంటారు. ఇది కొత్తతరానికి నాంది అనడానికి చాలాలక్షణాలున్నాయి. ఒకటి, పాతటెరరిస్టు 'దాదా' లెవ్వరికీ ఇందులో స్థానంలేదు. ముందునుండీ సాయుధపోరాటానికి అగ్రగాములుగావుంటూ వచ్చిన బెంగాల్‌లోని 'అనుశీలన్', 'యుగాంతర్' బృందాలు HSRA లో చేరనేలేదు. నాయకులంతా (భగత్‌సింగ్, భగవతీచరణ్, ఆజాద్, సుఖదేవ్, తదితరులు) మూడు పదులు నిండనియువకులు. రెండవది 'సోషలిస్టు' అన్నపదం. గతంలోని టెరరిస్టుల ఆధ్యాత్మికవాదంస్థానే ఇప్పుడు సోషలిజం తమలక్ష్యంఅన్న భావన పుట్టుకొచ్చింది. ఈ పరిణామంలో పంజాబు విప్లవకారులు అగ్రభాగాననిలిచారు. దీనికి పంజాబులోని రైతాంగఉద్యమాలు కొంతకారణమయితే, ఎం. ఎన్. రాయ్ 1921లో తాష్కెంట్

లో స్థాపించిన ప్రవాస కమ్యూనిస్టు పార్టీకి పంజాబులోవున్న ప్రభావం కొంత కారణం. భగవతీచరన్‌కు ఈ పార్టీతో సంబంధాలుండేవి. ఉత్తరప్రదేశ్‌లోని కాన్పూర్ పట్టణానికిచెందిన శివవర్మ, విజయకుమార్ సిన్హా, అప్పటికే కాన్పూర్‌లో సంఘటితమయిన బట్టలమిల్లుల కార్మికులతో సంబంధంఉన్నవారు కావడంవల్ల వాళ్లు గూడ 'సోషలిజం' అన్నమాటకు సుముఖంగావున్నారు. అయితే ఈ కొత్తసంస్థను నిజమయిన విప్లవసంస్థగా భావించడానికి వీలులేదు. అందుకుకారణం యశపాల్ తానేచెప్తాడు. "మేము వర్గవిభేదాల్నితెలుసుకున్నాము. రైతుకూలీరాజ్యంరావాలని మనసారకోరుకున్నాము. అయితే కార్మికకర్షకుల శక్తిని సంఘటితపరిచి, వర్గపోరాటాన్ని ఉజ్జీవింపజేసే వ్యావహారికపద్ధతి మాకుతెలీదు. మా ఆదర్శం రైతుకూలీ రాజ్యమే, కాని మా మార్గం రైతుకూలీలకు సంబంధించిందికాదు". మరి వీళ్ల మార్గం ఏమిటి? "అమాయకులూ అజ్ఞానులూ పీడితులూ అయిన ప్రజలకోసం మేము మా ప్రాణాలను త్యాగంచేయడానికి సిద్ధంఅవుతున్నామేగాని, వారిలో కలవడానికీ వారిలో చైతన్యం కలిగించడానికీ సిద్ధంకాలేకపోతున్నాం." ఇవన్నీ యశపాల్ 1951 నాటి తన చైతన్యంతో చెప్పినమాటలు. 1928లో ఈ తేడా తెలిసిఉంటే అసలు ఆ లోపం సంభవించివుండేదేకాదు. తమ మార్గం టెరరిజంకాదనీ సాయుధవిప్లవమనీ అన్నారు కాని, ఈ తేడా ఏమిటన్నది అస్పష్టంగానే వుండిపోయింది.

ప్రజాఉద్యమాలనుండి ఈవిప్లవకారుల దూరమెంతో మొదట్లోనే బయట పడింది. కొత్తగాఏర్పడ్డ సంస్థకు డబ్బులుకావాలి. ప్రజాపునాదిలేని విప్లవసంఘాలు డబ్బులకోసం డెకాయిటీలు చేయకతప్పదు మొట్టమొదటి ప్రయత్నం భగత్‌సింగ్ చంద్రశేఖర్ ఆజాద్‌కలిసి బేతియాపట్టణంలోచేసి విఫలమవుతారు. బేతియా ఉత్తర ప్రదేశ్‌లో అప్పటికి కనీసం 8 సంవత్సరాలుగా సాగుతున్న కిసాన్ ఉద్యమానికి కేంద్రమయిన జిల్లాలలో ఒకటి. రైతుకూలీ రాజ్యాన్ని ఆదర్శంగాగల విప్లవకారులకు అటువంటిజిల్లాలో డబ్బుసంపాదించడానికి డెకాయిటీతప్ప మార్గంలేదంటే వాళ్ళకు ఆ రైతులనుండి ఆ కూలీలనుండి ఉన్న దూరమెంతో అర్థమవుతుంది.

ఈ విప్లవకారులకు సిద్ధాంతసంబంధమయిన కుతూహలం అంతగా వున్నట్టు లేదన్నాను. తమ సంస్థ ఏర్పరచుకున్నప్పుడు వీళ్లు ఒక మానిఫెస్టోలాంటిదేదీ తయారు చేసినట్టుకనిపించదు. తరువాత కాలంలో ఏదయినా 'చర్య' చేసినప్పుడుగాని, లేక గాంధీ తమమీదచేసిన విమర్శకు సమాధానంగాగాని, రాసినకరపత్రాలే వీళ్లకు మానిఫెస్టోలయ్యాయి. ఆ కరపత్రాలను జాగ్రత్తగ పరిశీలిస్తే, వీళ్లకు సమగ్రమయిన

విప్లవసిద్ధాంతంలేకున్నా, కొన్నివిషయాలలో ఉండవలసిన స్పష్టత ఉన్నట్టుతోస్తుంది. 1929 డిసెంబర్ లో వైస్‌రాయి రైలుకింద బాంబుపెట్టినతరువాతరాసిన ఒక కరపత్రంలో తాముచేస్తున్న టెర్రరిస్టుచర్యలకూ నిజమయిన విప్లవపోరాటానికీగల తేడానుగురించి సంబంధాన్నిగురించి ఒక అవగాహనఇస్తారు. "దేశంలోని యువకులు నేడు విప్లవానికి సంసిద్ధులవుతున్నారు. మానసిక దాస్యమ్నుండి, మతపిచ్చి నుండి బయటపడుతున్నారు. ఈ దేశపుయువకులు విప్లవాన్ని అధ్యయనంచేస్తున్నారు. యువకులు విదేశీయుల దాస్యశృంఖలాలుతెంచుకోవడానికి సంఘర్షిస్తున్నారు. ఈ సంఘర్షణల్లోంచి విప్లవజ్వాలలు ప్రజ్వరిల్లుతాయి. ఆ జ్వాలల్లో దోపిడీవిధానంభస్మమై పోతుంది. అన్యాయానికీ, దోపిడీకీవ్యతిరేకంగా యువకుల హృదయాల్లో ప్రజ్వరిల్లిన క్రోధాగ్ని టెర్రరిజంగా అక్కడక్కడా బయటపడుతుంది. ఈ టెర్రరిజం రాబోయే సాయుధపోరాటానికి స్వస్తివాచకం (రచయిత వుద్దేశ్యంలో నాంది పరం అయి వుంటుంది సా.మి.) దీన్ని సంపూర్ణమయిన విప్లవం అనడానికి వీలులేదు. అయితే ఈ టెర్రరిజంను మినహాయించి విప్లవమూ సంభవంకాదు. ఇంతవరకు ప్రపంచంలో ప్రభవించిన విప్లవాలన్నీ టెర్రరిజంతోనే ప్రారంభమయాయి. టెర్రరిజం దోపిడీ దారుల్ని హడలగొడుతుంది. దీనులూ, నిరుపాయులూ అయిన ప్రజలకు ఆత్మ విశ్వాసాన్నీ ఉత్సాహాన్నీ ఇస్తుంది మా ఆదర్శం టెర్రరిజంకాదు. అయితే టెర్రరిజం విప్లవాన్ని ప్రభవింపజేయడానికి సహకరిస్తుంది. విప్లవం ప్రజలకు సామాజిక రాజకీయ ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యాల్ని ప్రసాదిస్తుంది" ఈ విశ్లేషణలో టెర్రరిజంను సమర్థించే 'అతివాదం' కొంత ఉన్నమాట వాస్తవమేకాని ఒకమౌలికమయిన చారిత్రిక సత్యం గూడవుంది. ప్రపంచంలో చాలావిప్లవాలు టెర్రరిజంతో ప్రారంభమయాయన్నది కాదనలేని వాస్తవం.

ఆచరణమాటకొస్తే వీళ్లలో ఏలోపమున్నా ప్రయత్నలోపం ఉందనిమాత్రం అనలేము. 1928లోనే 'చర్య'లు ప్రారంభించారు. ఆ సంవత్సరంలో సైమన్ కమిషన్‌ను వ్యతిరేకించమని కాంగ్రెస్ పిలుపిచ్చింది. అలాఇవ్వడానికిగల కారణం, యశపాల్ మాటలలో, "ఎంత బ్రతిమలాడినా, దేబిరించినా తమ పార్టీ సభ్యుడిని ఒక్కణ్ణి ఆ కమిషన్‌లోకి తీసుకోలేదని కాంగ్రెస్‌వారి బాధ" నౌజవాన్‌భారత్‌సభ గూడ సైమన్‌కమిషన్‌ను వ్యతిరేకించింది. అయితే వీళ్లవ్యతిరేకతకుగల కారణం వేరే. "మా అదృష్టాన్ని నిర్ణయించడానికి ఇంగ్లీష్ ప్రభుత్వానికి హక్కు లేదు. అసలు కమిషన్‌ను పంపడానికి వాళ్లెవరు ?" అన్నది వీళ్ల అభ్యంతరం.

లాహోరులో సైమన్‌కమిషన్‌కు వ్యతిరేకంగా ఊరేగింపు జరిగింది. లాలా లజపత్‌రాయ్ ఊరేగింపుకు నాయకుడు. పోలీసులు ఊరేగింపుమీద దారుణంగా లాఠీచార్జీజరిపి ఆయననుగూడ కొట్టారు. అప్పుడు ఆయన నికార్సయిన కాంగ్రెస్ నాయకుడిలాగ ప్రవర్తించాడు "పోలీసుల అమానుషమయిన లాఠీచార్జీకి నిరసనగా ఊరేగింపును విరమించుకుంటాం" అంటాడు. అన్నదొరక్కపోతే నిరసనగా ఉపవాసంఉండే ఫిలాసఫీ ఇది. దీన్ని సత్యాగ్రహం అంటారు. ఆ సాయంత్రం లాఠీచార్జీపట్ల నిరసనగా బహిరంగసభ జరిపితే అందులో లాలాజీ చాలా ఆవేశంగా మాట్లాడాడట. వింటూన్న సుఖదేవ్ యశ్‌పాల్‌తో నవ్వుతూ ఈవిధంగా అంటాడు, "అంతకంటె ఏంచేయగలడు! పొద్దున్న (కోపంవచ్చి) ఊరేగింపుఆపాడు, ఇప్పుడు ఇంకొంచెం కోపంవస్తే ఈసభను మధ్యలోవదిలి వెళ్లిపోతాడు."

అయినా ఆలాఠీదెబ్బలఫలితంగా లాలాజీ 17 నవంబర్ 1928 నాడు చనిపోతాడు. అంతిమ యాత్రలోపాల్గొన్న లక్షలమందిలో నౌజవాన్‌భారత్‌సభ సభ్యులూ వున్నారు. మృతదేహాన్నికాలబెట్టిన తరువాత బ్రిటిష్‌వాళ్లుగాని పోలీసులుగాని ఆరాత్రి చితిని అపవిత్రంచేయకుండ చూడడానికి యశపాల్, భగవతీచరణ్, చలిలో శ్మశానం దగ్గర కాపలా పడుకుంటారు. అంతేకాదు, లాలాజీ మరణానికి ప్రతీకారంగా, లాఠీచార్జీకి బాధ్యుడయిన పోలీస్ అధికారి సాండర్స్‌ను వీళ్లేచంపుతారు. బీహార్‌నుండి చంద్రశేఖర్ ఆజాద్‌గూడ వస్తాడు. అందరూకలిసి పథకంవేయగా భగత్‌సింగ్, రాజగురు అతన్నిచంపుతాడు. కాంగ్రెస్‌పార్టీయొక్క దళారీరాజకీయాలను ఎండగట్టడం ఒక ముఖ్యకార్యక్రమంగాపెట్టుకున్న ఈ విప్లవకారులు, ఒకకాంగ్రెస్ నాయకుడి మరణాన్ని జాతికిదెబ్బగా పరిగణించి ప్రతీకారభారం తమమీదవేసుకున్నారు. ఈ త్యాగాన్యానికి మారుగా వాళ్లకుమాత్రం గాంధీనుండి తిట్లూ నిందలూ తప్ప వేరేవీమీ దక్కలేదు. భగత్‌సింగ్‌ను, రాజగురును, సుఖదేవ్‌ను, సాండర్స్‌ను చంపినందుకు 1931 మార్చి 23న ఉరితీసినప్పుడువాళ్లను కాపాడడానికి గాంధీ ఎటువంటి ప్రయత్నముచేయలేదు. సరిగ్గా అదేసమయంలో వైస్‌రాయితో ఢిల్లీ ఒప్పందం చేసుకుంటూన్నగాంధీ, కాంగ్రెస్ సత్యాగ్రహులను విడిచిపెట్టాలనీ, ఉప్పుతయారీమీద పన్ను తొలగించాలనీ, షరతులు పెట్టాడేతప్ప ఈ విప్లవకారుల ఉరిశిక్షరద్దుకోసం ప్రయత్నించినట్టు కనబడదని చరిత్రకారుడు సుమిత్‌సర్కార్ అంటాడు.

ఇదంతా తరువాతిసంగతి. వెంటనేమాత్రం భగత్‌సింగ్‌గాని ఎవరుగాని పోలీసులకు దొరకలేదు. తమసంస్థపేరుమీద ఒక కరపత్రంవేసి సాండర్స్‌ను హత్యచేసింది

తామేనని ప్రపంచానికి నిర్భయంగా చాటుతున్నారు. ఎందుకు హత్యచేశారంటే, "ఒకమానవుణ్ణి మరొక మానవుడు దోచుకోవడానికి వీలులేని న్యాయసమ్మతమయిన సాంఘిక రాజకీయ వ్యవస్థకోసం మేము క్రాంతిని ఆవాహన చేస్తున్నాము" అన్నారు. ఇది ఆదర్శమేగాని, దీనికి కావలసిన సిద్ధాంతంగాని వ్యూహం ఎత్తుగడలుగాని (యశపాల్‌భాషలో 'వ్యవహారపద్ధతి') లేకపోవడంవల్ల సాండర్స్‌ను హత్యచేసిన తరువాత జనంలోకలిసిపోయే అవకాశంలేక చెట్టుకొకరూ పుట్టకొకరూ అయ్యారు. అయిన తరువాత మళ్ళీ ఒకదానితరువాత ఒకటి ఇటువంటి 'చర్యలు' చేయడంతప్ప ప్రజాఉద్యమ ప్రత్యామ్నాయం వాళ్ళకులేదు. ఎప్పుడో ఒకప్పుడు అందరూ పట్టుబడి ఉద్యమం మూతపడకాతప్పదు.

పంజాబునుండి పరారై అందరూ ఆగ్రా చేరుతుంటారు. అక్కడ తమ రెండవ 'చర్య'ను నిర్ణయించుకుంటారు. 1929లో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం Public safety bill అని, Trader disputes bill అని, రెండుబిల్లులు అసెంబ్లీలో ప్రవేశ పెట్టింది. వాటిని కాంగ్రెస్‌నాయకులు వ్యతిరేకించినప్పటికీ వైస్‌రాయి తన ప్రత్యేక వీటో అధికారంతో ఆమోదించబోతున్నాడు. ఆనాడు అసెంబ్లీలో బాంబులువేసి ఆ శాసనాలపట్ల ప్రజల అసంతృప్తిని వ్యక్తపరచాలనీ, అసెంబ్లీలో కూర్చున్న కాంగ్రెస్‌నాయకుల నిష్ప్రయోజకత్వాన్ని ఎండగడుతూ కరపత్రంవేసి అదే సమయంలో అసెంబ్లీలోకి విసిరివేయాలనీ, అక్కడినుండి పారిపోకుండ అరెస్టయి విచారణ సమయంలో తమ ఆదర్శాలను ప్రజలకు వివరించిచెప్పాలనీ నిర్ణయించుకుంటారు. ఆపని చేసేబాధ్యత భగత్‌సింగ్‌కూ బటుకేశ్వరదత్తుకూ ఇవ్వబడుతుంది. అసెంబ్లీలో బాంబువేయాలంటే ఎవరిమీదవేయాలి అన్నప్రశ్న తలెత్తుతుంది. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వప్రతినిధి అయిన హోంమెంబరుమీదవేస్తే అతనికి బాగాదగ్గరగా కూర్చునే మోతీలాల్‌నెహ్రూ, విఠల్‌భాయిపటేల్‌లకుగూడ ప్రాణాపాయం కలుగుతుంది. కాబట్టి బాంబు ఎవ్వరిమీదావేయకుండ వెనుకనున్న గోడమీదికి వేస్తారు. వేస్తూ, "విప్లవం వర్ధిల్లాలి! సామ్రాజ్యవాదం నశించాలి!" అని నినాదాలిస్తారు. ఎట్లాగూ జెయిలుకు పోదల్చుకున్నారు కాబట్టి, బ్రిటిష్ హోంమెంబరునూ ఇద్దరు ముగ్గురు ప్రముఖ కాంగ్రెస్ నాయకులనూ చంపిఉండవచ్చును కాని వాళ్ల కాంగ్రెస్‌ను దళారీ రాజకీయపార్టీగా ఎంచిగూడ తమ ప్రత్యర్థిగానేతప్ప శత్రువుగాచూడలేదు.

ఆ తరువాత భగత్‌సింగ్ బటుకేశ్వరదత్తులు అరెస్టుకాగా తక్కినవాళ్లు 'చర్య' గురించి ప్రయత్నాలు మొదలుపెట్టారు. వైస్రాయివెళ్తున్న రైలుకింద బాంబుపెట్టాలని నిర్ణయించుకున్నారు. ఈ బాధ్యత యశపాల్‌ది. చాలాప్రయాసపడి 1929 డిసెంబర్ నెలలో ఈపని చేయగలుగుతారు. కాని వైస్రాయిచావడు. కొద్దిలో తప్పించు కుంటాడు. గాంధీ ఈ ప్రయత్నాన్ని దూషించడం, భారతీయులకు మిత్రుడయిన వైస్రాయి ప్రాణాలుకాపాడినందుకు భగవంతుడికి ధన్యవాదాలు తెల్పడం, మాత్రమే కాక తనపరపతినంతా ఉపయోగించి లాహోర్ కాంగ్రెస్ మహాసభలో అతిస్వల్ప మెజారిటీతో ఈ చర్యను ఖండించే తీర్మానం చేయిస్తాడు. తన 'యంగ్‌ఇండియా' పత్రికలో, బాంబులను ఆరాధించే వాళ్లుగా ఈ విప్లవకారులను విమర్శిస్తూరాస్తాడు. దానికి సమాధానంగా చంద్రశేఖర్ ఆజాద్ పేరుమీద విప్లవకారులు ఒక కరపత్రంతీసి పంచుతారు. అందులో చాలావిషయాలు స్పష్టంచేస్తారు. "విప్లవం అంటే మా ఉద్దేశ్యంలో ఒక్కపరప్రభుత్వంతో పోరాడడం మాత్రమేకాదు. మా విప్లవానికి ఆదర్శం న్యాయసమ్మతమైన ఒక కొత్తసమాజాన్ని స్థాపించడం. పెట్టుబడిదారీవిధానాన్ని నాశనంచేసి వర్గరహితమయిన సమాజవికాసానికి దోహదంచేయడం విదేశీయుల దోపిడీ నుండి, దేశీయుల దోపిడీనుండి, ప్రజల్నికాపాడి వారికి స్వయం నిర్ణయాధికారాన్ని ఇవ్వడం మా విప్లవానికి ఆదర్శం. దోపిడీదారుల్ని అధికారచ్యుతుల్నిచేసి శాసనాధికారాన్ని రైతులకూ కూలీలకూఇవ్వడం మా ఆదర్శం. రైతుకూలీ ప్రజారాజ్యాన్ని మేము కోరుతున్నాము." కాంగ్రెస్ పాత్రనుగూడ ఈ కరపత్రంచక్కగా అంచనా కట్టింది. "కాంగ్రెస్ ప్రజలలో స్వాతంత్ర్యేచ్ఛను కలిగించిందని మేమూ ఒప్పుకుంటాము....కాని ఆసంస్థమీద దళారీరాజకీయాలను అభిమానించే నాయకుల ప్రాబల్యం ఎక్కువయింది. కాంగ్రెస్ చెప్పే అహింస విదేశీపాలకులతో రాజీబేరాలకు దిగడానికీ ఒక సాకుగా తయారయింది." అన్యాయాన్ని ద్వేషించకుండ న్యాయంకోసంపోరాడడం సాధ్యమనేబూటకాన్ని చక్కగా విమర్శించింది. "ప్రేమించినవారితో స్నేహంచేయడం, హింసించినవారిని ద్వేషించిపోరాడడం సర్వసాధారణమైనవిషయాలు. ద్వేషంకారణంగానే పోరాటాలు సంభవిస్తాయి. సర్వసాధారణమయిన ఈ నియమానికి విరుద్ధంగా దేశప్రజలకు ప్రేమతో స్వాతంత్ర్య పోరాటాన్ని పోరాడండి అనిచెప్పడంలో అర్థంలేదు. అన్యాయానికి ప్రతిగా పోరాడడానికి కావలసింది ప్రేమకాదు, ద్వేషం!" ప్రజలు గాంధీని అనుసరించడానికి కారణం గాంధీ 'ప్రజల మనిషి' కావడం అన్న అభిప్రాయం ఇవ్వాల్టికీ ప్రచారంలోవుంది. దానికి 50 ఏళ్ళ

నాడే ఈ కరపత్రం సమాధానం ఇచ్చింది. "గాంధీగారు గడిచిన పదిసంవత్సరాల తన రాజకీయ జీవితంలోనూ ప్రజలు అహింసాసిద్ధాంతాన్ని అధికాధికంగా స్వీకరించడాన్ని గమనించానని చెప్పారు. దేశప్రజలకు గాంధీగారిమీద భక్తి వుంది. శ్రద్ధవుంది. అందుకు అనుమానంలేదు. అంతమాత్రానికి దేశప్రజలందరూ గాంధీగారి రాజకీయ సిద్ధాంతాల్ని అనుసరించేవారనుకోవడం పొరబాటు. ఈ దేశప్రజలలో ఎక్కువమంది అశిక్షితులు. వారికి ఏ రాజకీయాలూపట్టవు. ప్రజలు గాంధీగారిని ఆధ్యాత్మిక శక్తిసంపన్నులయిన మహాపురుషులుగానే చూస్తున్నారు. గాంధీగారి రాజకీయ అభిప్రాయాలుగాని ఆదర్శాలుగానీ ప్రజలకుపట్టవు." ఇందులో చివరివాక్యం ముఖ్యమయినది. అవతారపురుషులకు అలవాటుపడ్డజనం గాంధీని అవతారపురుషుడిగా భావించారు. ఆయనపేరుచెప్పి సత్యాగ్రహంచేసింది కొందరయితే మిగిలినవాళ్లు పోలీస్‌స్టేషన్లపై దాడిచేశారు, భూస్వాములగోదాములు కాలబెట్టారు, అడవిచట్టాలకు వ్యతిరేకంగా అడవులునరికారు, వడ్డీవ్యాపారస్తులపై దాడిచేసి అప్పుకాగితాలు కాలబెట్టారు—'గాంధీబాబా' పేరుచెప్పి, 'గాంధీబాబాచేయమన్నాడ'ని చెప్పి, ఆయన చేయొద్దన్నపనులన్నీచేశారు. గాంధీ భారతజాతీయతకు ఒకసంకేతం, ఒక మంత్రం అయ్యాడు. ఇందులో గాంధీగొప్పతనం వేరేమీలేదు. నెహ్రూతదితరులలాగ పాశ్చాత్యవేషభాషలకు పోకుండ ఫకీర్‌వేషంవేసుకొని ఆధ్యాత్మికపు మాటలు మాట్లాడడంద్వారా ప్రజలభ్రమలకు వస్తువు (object) కాగలిగాడు. 1920ల వరకు ఒక్కగాంధీయేకాదు, రైతాంగ గిరిజననాయకులంతా సన్యాసులూ ఫకీర్లూ బాబాలే. ప్రజల దృష్టిలో అవతారపురుషులే. గాంధీ సమకాలికులనేచెప్పుకోవాలంటే, బాబా రాంచంద్ర, స్వామిసహజానంద, అల్లూరిసీతారామరాజు. అందరూ ఈ కోవకుచెందినవారే. 1930 తరువాత, కమ్యూనిస్టులు రైతాంగఉద్యమాలలోకి పోయినాకనే 'అవతార పురుషులు' కాని రైతాంగనాయకులు వచ్చారు. మరిమిగిలిన 'అవతారపురుషులు' విఫలమయినచోట గాంధీ ఎందుకు విజయాన్ని పొందగలిగాడంటే దానికిగూడ ఒకటే కారణముంది. వాళ్లంతా ప్రజల వెనుకబాటుతనాన్ని ప్రజలకోసమే వాడుకున్నారు. అదిసాధ్యమయ్యేపనికాదు. గాంధీ ప్రజలవెనుకబాటుతనాన్ని బూర్జువావర్గ ప్రయోజనాలకోసం వాడుకున్నాడు. అది బహుచక్కగా సాధ్యమని గాంధీయేకాదు, ఆయన వారసులుగూడ నిరూపించారు.

వైస్రాయిమీద చేసిన ఈ ప్రయత్నంతో హిందుస్తాన్ సోషలిస్ట్ రిపబ్లికన్ ఆర్మీ చరిత్ర ముగిసినట్టే చెప్పుకోవచ్చు. అందరూ పరారవుతారు. బాంబులుతయారు చేయడానికి ఇక్కడా అక్కడా ఫ్యాక్టరీలు పెడతారు. ఒక్కొక్కరే పోలీసులకు లొంగిపోవడం మొదలవుతుంది. కొందరు అప్రూవర్‌లు అవుతారు ఇతరులు పరస్పర అనుమానాలతో ఆరోపణలతో విచ్ఛిన్నంఅవుతారు. భగత్‌సింగ్‌ను, రాజ గురును, సుఖదేవ్‌ను ఉరితీస్తారు. చేతిలో బాంబుపేలి భగవతీచరణ్ చనిపోతాడు. చంద్రశేఖర్ అజాద్ పోలీసులతో ఒక పార్కులో 'ఎదురుకాల్పులు' జరిపి చివరి గుండుతో తన్నుతాను పేల్చుకొని చనిపోతాడు. యశపాల్ అరెస్టయి 14 సంవత్స రాల జైలుశిక్ష పొందుతాడు. అంతటితో ఆ ప్రవాహం సమాప్తం. ప్రజలతో సంబంధంలేకుండ, మతోన్మాదంతో బయలుదేరిన టెరరిజం మతాన్నివదిలిపెట్టి నాస్తికదృక్పథాన్నీ సోషలిస్టు ఆదర్శాన్నీ సంతరించుకొని ప్రజాపునాదికోసం వెతు క్కోవాలని రెండవతరంలో గుర్తించింది. కాని ఆ అన్వేషణ పూర్తికాకముందే ఆ ప్రవాహం ఒట్టిపోయింది. 1938లో, కాంగ్రెస్‌మంత్రులు రాష్ట్రాలలో అధికారం లోకి వచ్చినతరువాత, విప్లవకారులను జైళ్లనుండి వదిలిపెడతారు. హింసామార్గాన్ని వదిలిపెట్టాలన్న షరతుపెట్టే ప్రయత్నం చేస్తారుగాని యశపాల్ వంటివాళ్లు ప్రతి ఘటించడంతో బేషరతుగా వదిలిపెడతారు. బయటికివచ్చిన విప్లవకారులు తమ ఉద్యమం ఏమయిందని ఆలోచించుకుంటారు. తమలక్ష్యాలకూ కమ్యూనిస్టుపార్టీ లక్ష్యా లకూ తేడాలేదని గుర్తిస్తారు. హిందుస్తాన్ సోషలిస్ రిపబ్లికన్ ఆర్మీరద్దయింది. యశపాల్ సాహిత్యకారుడిగా కమ్యూనిస్టులకు చాలా సన్నిహితుడవుతాడు. మరొక టెరరిస్టు నాయకుడు అజయ్‌ఘోష్ కమ్యూనిస్టుపార్టీలోచేరి తరువాతకాలంలో కమ్యూ నిస్టుపార్టీ కేంద్రకమిటీ కార్యదర్శిగూడ అవుతాడు.

— కె. బాలగోపాల్

సింహావలోకనం, భారతస్వాతంత్ర్య సాయుధపోరాట ప్రామాణికగాథ-యశ్ పాల్, అనువాదం, ఆలూరిభుజంగరావు. మూడుభాగాలు, 204, 282, 326, పేజీలు, వెల రు. 10-00, 11-00, 13-00. 1/8 క్రౌన్ ప్రచురణ/ప్రతులకు రాహుల్‌సాహిత్యసదనం గుడివాడ, కృష్ణాజిల్లా.